

О. М. Ткачук

**ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ:
ПОСТАТЕЙНИЙ ПОКАЖЧИК
ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ
ВЕРХОВНОГО СУДУ –
ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ
ТА КАСАЦІЙНОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДУ
(практика 2018 року)**

Харків
«Право»
2019

УДК 347(477)(094.4)
Т48

Ткачук О. М.

Т48 Цивільний кодекс України: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду – Великої Палати та Касаційного цивільного суду (практика 2018 року) / О. М. Ткачук. – Харків : Право, 2019. – 956 с.

ISBN 978-966-937-588-9

Збірник містить у собі систематизацію судової практики Верховного Суду за 2018 рік, яка впорядкована за статтями Цивільного кодексу України. Книга дозволяє швидко та без перешкод знайти тлумачення та правозастосування тієї чи іншої статті ЦК України, яке здійснювалося Верховним Судом – Великою Палатою або Касаційним цивільним судом.

Збірник призначений для практичного використання суддями, адвокатами, практикуючими юристами, а також буде корисний усім тим, хто цікавиться практикою застосування норм цивільного законодавства.

УДК 347(477)(094.4)

ISBN 978-966-937-588-9

© Ткачук О. М., 2019
© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
Ст. 1 ЦКУ	<p>Судами першої та апеляційної інстанції встановлено, що з 19 червня 1982 року до 03 вересня 1984 року ОСОБА_4 проходив строкову військову службу у військових частинах №№ 64830, 65528, 25982 у складі Збройних Сил СРСР, у тому числі й на території Демократичної Республіки Афганістан, де брав участь у бойових діях, отримав вогнепальні (осколкові) поранення.</p> <p>Згідно із витягом із протоколу Центральної військово-лікарняної комісії від 04 липня 2013 року за № 1633 та висновку спеціаліста у галузі СМЕ від 29 червня 2013 року та № 1114/ж під час огляду ОСОБА_4 на його тілі виявлені мінно-розривні множинні осколкові поранення голови, лівої руки, ЗЧМТ, контузія та їх наслідки, а саме: рубці на шкірі голови та лівої руки, посттравматична та дисциркуляторна енцефалопатія II ступеню, з церебростенічним синдромом, мнестичним зниженням, центральної вестибулярної дисфункції II–III ступенів, ліквородинамічними порушеннями, посттравматичний церебральний арахноїдит з цифалогічним синдромом, ангидистонія судин головного мозку з судинними кризами, які пов'язані з виконанням обов'язків військової служби під час перебування в країнах, де велись військові дії.</p> <p>Відповідно до довідки до акта огляду МСЕК від 29 жовтня 2015 року під час повторного огляду позивачу встановлено третю групу інвалідності у зв'язку з пораненням, пов'язаним з виконанням обов'язків військової служби під час перебування в країнах, де велись військові дії.</p> <p>Згідно з актом № 452 огляду позивача медико-соціальною експертною комісією за 2013 рік та аналогічного акта за № 1207 від 29 жовтня 2015 року ОСОБА_4 встановлена третя група інвалідності, причиною</p>	№ 61-35699св18 від 06.09.2018 Касаційний цивільний суд	про відшкодування моральної шкоди

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>якої зазначено поранення, пов'язане з виконанням обов'язків військової служби під час перебування в країнах, де велись бойові дії.</p> <p>Згідно із посвідченням від 08 листопада 2013 року, серії НОМЕР_1 ОСОБА_4 як інвалід 3 групи має право на пільги, встановлені законодавством України для ветеранів війни, інвалідів війни.</p> <p>Дослідивши зміст оскаржуваного судового рішення та надавши оцінку доводам касаційної скарги, Верховний Суд дійшов переконання, що апеляційний суд зробив обґрунтований висновок про відмову у задоволенні позову.</p> <p>Оцінюючи характер та правову природу відносин, на існуванні яких між сторонами наполягає позивач, Верховний Суд має врахувати обставини та приписи норм права, що підлягають імперативному застосуванню для їх належного визначення.</p> <p>Правовою підставою пред'явленого позову позивач визначив положення статей 23, 170, 1167 ЦК України. Наведене свідчить про те, що позивач вважає, що між сторонами справи існують цивільні відносини, а з факту порушення певних належних йому цивільних прав та інтересів випливає право на заявлений цивільний позов. Для такої оцінки відсутні правові підстави.</p> <p>За правилом статті 1 ЦК України цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій саможитності їх учасників.</p> <p>За загальним правилом пункту 9 частини другої статті 16 ЦК України відшкодування моральної (немайнової) шкоди є способом захисту цивільних прав та інтересів.</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>Відповідно до частин першої та другої статті 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає, зокрема, у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів.</p> <p>Згідно з частиною першою статті 1166 цього Кодексу майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особи, а також бистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.</p> <p>Відповідно до статті 1167 ЦК України моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою цієї статті. Моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала: 1) якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки; 2) якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт; 3) в інших випадках, встановлених законом.</p> <p>Верховний Суд в оцінці спірних правовідносин має виходити з того, що під час з'ясування наявності підстав для відшкодування шкоди, завданої особі у цивільних відносинах, та відповідно до загальних</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>підстав цивільно-правової відповідальності обов'язковому з'ясуванню при вирішенні спору про відшкодування моральної (немайнової) шкоди підлягають: наявність такої шкоди, протиправність діяння її заподівача, наявність причинного зв'язку між шкодою і протиправним діянням заподівача та вини останнього в її заподіянні. Суд, зокрема, повинен з'ясувати, чим підтверджується факт заподіяння позивачеві моральних чи фізичних страждань або втрат немайнового характеру, за яких обставин чи якими діями (бездіяльністю) вони заподіяні, в якій грошовій сумі чи в якій матеріальній формі позивач оцінює заподіянну йому шкоду та з чого він при цьому виходить, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору. При вирішенні позову про відшкодування моральної шкоди необхідно з'ясувати, коли виникли правовідносини сторін, коли заподіяна моральна шкода. Виходячи з наведених в цьому рішенні норм права, моральна шкода за загальним правилом відшкодовується потерпілій особі її заподівачем, між якими існують відносини, які за усіма критеріями відповідають вимогам статті 1 ЦК України, якщо окремим законом на такі відносини, які не є цивільними за визначенням, не поширюється правила цього Кодексу в субсидіарному порядку. Відшкодування моральної шкоди є способом захисту цивільних прав та інтересів й застосовується за умови наявності усіх умов (підстав) притягнення особи до цивільно-правової деліктної відповідальності, в якій деліктом є цивільне правопорушення.</p> <p>Такими умовами є протиправність в діях заподівача, наявність шкоди (в цьому випадку моральної), вина, окрім випадків, коли шкоду завдано органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим, органом місцевого самоврядування, причинний зв'язок</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>між настанням шкоди у потерпілої особи та протиправними діями за- подіювача.</p> <p>Як наполягає позивач, шкоду його здоров'ю завдано під час пере- бування на військовій службі у Збройних Силах СРСР на території Демократичної Республіки Афганістан.</p> <p>Відносини, пов'язані з проходженням військової служби у Збройних Силах СРСР, за усіма критеріями статті 1 ЦК України не є цивіль- ними, оскільки не засновані на юридичній рівності, вільному воле- виявленні, майновій самостійності (відокремленості) їх учасників. Такі відносини за своєю правовою природою є публічно-правовими, оскільки пов'язані з проходженням одного з видів публічної служби, а тому шкода, завдана під час проходження публічної служби, не під- лягає відшкодуванню за загальними правилами цивільного права.</p> <p>За часовим критерієм шкоду позивачу завдано за існування іншої держави, якою приймалися імперативно-владні розпорядження щодо прийняття його на військову службу, її проходження та щодо інших умов перебування на ній. Держава Україна не взяла на себе обов'язок на рівні законодавчого акта відповідати за усіма цивільними за своєю природою зобов'язаннями іншої держави, СРСР, а так само не відпо- відає за іншими зобов'язаннями названої країни, якщо про інше не зазначено в такому спеціальному Законі.</p> <p>Враховуючи, що відносини за участю позивача не є цивільними, не- можливо поширити на них правила пункту 4 Прикінцевих та пере- хідних положень ЦК України щодо розповсюдження його положень на ті права і обов'язки, що виникли після набрання цим Кодексом чинності.</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>У статті 58 Конституції України передбачено, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.</p> <p>Згідно з пунктами 2, 3 рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотню дію у часі законів та інших нормативно-правових актів) від 09 лютого 1999 року за загальною визначеною принципом права закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії у часі. Цей принцип закріплений у частині першій статті 58 Конституції України, за якою дію нормативно-правового акта у часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втраченою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час якого вони настали або мали місце. Проте надання зворотної сили у часі нормативно-правовим актам може бути передбачено шляхом прямої вказівки про це у законі або іншому нормативно-правовому акті.</p> <p>Отже, Верховним Судом враховано, що відносно за участю позивача не є цивільними, а є відносинами, що засновані на владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, до таких відносин цивільне законодавство застосовується виключно в тому випадку, якщо це встановлено законом (частина друга статті 1 ЦК України). За відсутності окремої вказівки, що має міститися в спеціальному законі, правила цивільного законодавства не підлягають субсидіарному застосуванню до відносин, які не є цивільними за своєю правовою природою, в тому числі за участю позивача. Військовослужбовці та особи, на яких поширюється дія законів</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», користуються правами і пільгами, передбаченими цими законами, в тому числі мають право на компенсаційні та інші виплати, пов'язані із погіршенням стану здоров'я, пов'язаного із виконанням обов'язків військової служби.</p> <p>Законодавство, що було чинним на час отримання позивачем ушкодження здоров'я (1983 рік), не містило положень щодо обов'язку держави щодо відшкодування моральної шкоди.</p> <p>Встановивши, що захворювання, які стали підставою для встановлення позивачу третьої групи інвалідності, отримані ним під час проходження військової служби у Збройних Силах СРСР на території Демократичної Республіки Афганістан у 1983 році, суд першої інстанції зробив безпідставні та необґрунтовані висновки, що до цих спірних правовідносин підлягають застосуванню норми законодавства, чинні на момент звернення позивача до суду з позовом, а також, що існують підстави для покладення обов'язку з відшкодування моральної шкоди саме на Міністерство оборони України, яке утворено після отримання позивачем цих травм. Необґрунтованість таких висновків встановлено апеляційним судом, яким скасоване рішення суду першої інстанції у цій справі та постановлено правомірне та обґрунтоване рішення про відмову у задоволенні позову.</p> <p>За результатами розгляду справи апеляційним судом не встановлено ознак протиправності у діях або бездіяльності Міністерства оборони України (його посадових осіб), причинного зв'язку між хворобами позивача, які настали внаслідок проходження військової служби у складі Збройних Сил СРСР у складі діючої армії у період бойових дій, та</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>будь-якими діями або бездіяльністю Міністерства оборони України, а так само рішеннями, діями або бездіяльністю Держави Україна. Верховним Судом враховано факт відсутності спеціального закону або міжнародного договору щодо правонаступності України, а відповідно й її Міністерства оборони, у відносинах за участю позивача. Оскільки законодавство, що було чинним на момент отримання позивачем ушкодження здоров'я, не містило положень щодо обов'язку з відшкодування моральної шкоди, підставою для задоволення позову відсутні. З урахуванням наведеного висновки суду апеляційної інстанції про відсутність підстав застосування до спірних правовідносин норм права, які на час виникнення таких правовідносин не були чинними, є обґрунтованими. Суд апеляційної інстанції правильно застосував до спірних правовідносин норми матеріального права, а тому оскаржуване судове рішення підлягає залишенню без змін.</p> <p>Твердження заявника, що до спірних правовідносин застосовуються положення Угоди про взаємне визнання пілг і гарантій для учасників та інвалдів Великої Вітчизняної війни, учасників бойових дій на території інших держав, сімей загиблих військовослужбовців від 15 квітня 1994 року безпідставні, оскільки згадана Угода врегульовує питання надання пілг та гарантій учасникам бойових дій, проте не відшкодування моральної шкоди, про що просить ОСОБА_4 у позові.</p>		
Ст. 5 ЦКУ	<p>Згідно з частиною першою статті 526 ЦК України зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.</p>	<p>№ 61 - 12795св18 від 23.05.2018 Касаційний цивільний суд</p>	<p>про стягнення суми заборгованості за кредитним договором</p>

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>Частиною 1 статті 530 ЦК України визначено, що якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін).</p> <p>Відповідно до статті 610 ЦК України порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).</p> <p>Статтею 611 ЦК України передбачено, що у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом.</p> <p>Згідно із статтею 629 ЦК України договір є обов'язковим для виконання сторонами.</p> <p>Судом установлено, що 04 лютого 2014 року між КС «Істок» та ОСОБА_4 укладено кредитний договір № ДКХ-1369 в розмірі 30 000,00 грн строком до 04 серпня 2015 року зі сплатою 27,5 % річних.</p> <p>15 січня 2016 року на адресу відповідача КС «Істок» направлено лист-попередження про наявність заборгованості з вимогою погашення кредиту, який отриманий ОСОБА_4 21 січня 2016 року.</p> <p>З 2010 року по день ухвалення судових рішень по справі ОСОБА_4 перебував на військовій службі в Збройних Силах України, що підтверджується копією посвідчення офіцера серії НОМЕР_2 та довідкою військової частини А1361 № 156 від 23 травня 2016 року.</p> <p>Також відповідач є учасником бойових дій, про що свідчить копія посвідчення серії НОМЕР_1, виданого 30 квітня 2015 року Головним управлінням персоналу Генерального штабу Збройних Сил України.</p> <p>ОСОБА_4, тимчасово виконуючий обов'язки командира військової частини А1361 підполковник ОСОБА_5, ОСОБА_6 – дружина військовослужбовця Збройних Сил України, посилаючись на пункт 15</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>статті 14 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», у лютому 2015 року повідомили позивача про неможливість протягом усього особливого періоду додержуватись встановленого графіка погашення заборгованості та просили звільнити відповідача від нарахування процентів за користування кредитом і не застосовувати штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання за кредитним договором на час проходження ним військової служби протягом усього особливого періоду.</p> <p>Крім того, ОСОБА_4 просив зарахувати на погашення заборгованості за кредитним договором раніше сплачені ним суми.</p> <p>Судами також встановлено, що з березня 2014 року до часу розгляду справи КС «Істок» продовжувала нараховувати відповідачу проценти за користування кредитом, яких він сплатив 30 242,47 грн. про що свідчить бухгалтерська довідка розрахунку боргу за кредитним договором.</p> <p>Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, обгрунтовано виходив з того, що заборгованість за кредитним договором у ОСОБА_4 відсутня, а проценти, штрафні санкції та комісії не повинні нараховуватись йому як діючому військовослужбовцю, оскільки на нього поширюються пільги, передбачені пунктом 15 статті 14 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».</p> <p>Такі висновки судів є правильними та відповідають встановленим у справі обставинам з огляду на таке.</p> <p>На підставі Указу Президента України від 17 березня 2014 року № 303/2014 «Про часткову мобілізацію», затвердженого Законом України від 17 березня 2014 року № 1126-VII, з 18 березня 2014 року</p>		